

Elżbieta Klima

*Poezja nie jest dla tych, co myśleć nie chcą
(Dla nich gotowe słońca dnieją),
I nie poddaje się pochlebcom,
I nie wybacza kaznodziejom.
(Mieczysław Jastrun)*

PRACA BADAWCZA NA TEMAT:

**Czy sprawdzian przeprowadzany w klasie szóstej zmienia
filozofię (metodykę) nauczania poezji
w szkole podstawowej?**

SPIS TREŚCI

	Strona
Wstęp	3
1. Metodologia badania diagnostycznego	4
a) wykorzystane techniki i narzędzia badawcze	4
b) dobór i charakterystyka badanej próby	4
c) informacja o przebiegu i realizacji badania	8
2. Umiejętności badane podczas sprawdzianu	8
3. Wyniki uzyskane przez uczniów	10
4. Analiza wyników badań	13
a) nauczyciele	13
b) uczniowie	16
5. Wnioski	23
Zamiast zakończenia	25
Załączniki	25

Wstęp

*Kiedy dorosnę, chcę być Rolls-Royce'em.*¹ – napisano na tylnej szybie samochodu mini.

Co łączy sprawdzian, przeprowadzany na zakończenie klasy szóstej, z małym samochodem zacytowanego powyżej zdania? Z pewnością też chciałby być wielkim, znaczącym, zewnętrznym egzaminem państwowym. Jakie są realia, wiedzą wszyscy, ale jednocześnie przyznają, że zdaniem uczniów i ich rodziców oraz w przekonaniu dyrektorów szkół i nauczycieli – ranga sprawdzianu stale wzrasta.

Celem przeprowadzania sprawdzianu jest między innymi umożliwienie zdiagnozowania poziomu opanowania umiejętności przez uczniów klas szóstych. Są to umiejętności kluczowe, których opanowanie bądź nieopanowanie skutkuje sukcesem lub porażką w gimnazjum. Sprawdzian jest dla uczniów powszechny i obowiązkowy, a ponieważ przeprowadza się go w ostatnim roku nauki w szkołach podstawowych już od dziesięciu lat (nie licząc sprawdzianu próbnego przeprowadzanego w całym kraju w 2001 roku), można spróbować zebrać i podsumować niektóre doświadczenia. Po latach sprzeciwów został w zasadzie zaakceptowany przez nauczycieli, uczniów i ich rodziców. Ci ostatni coraz rzadziej kwestionują sensowność przeprowadzania ogólnokrajowego sprawdzianu, natomiast większość nauczycieli przyznaje, że dzięki tej *klasówce* uczniowie są bardziej zmotywowani do nauki. Nauczyciele, dzięki sprawdzianowi, mogą porównać osiągnięcia swoich podopiecznych z osiągnięciami innych uczniów i szkół. Co więcej – są zobowiązani do realizacji w określonym terminie treści umożliwiających kształcenie umiejętności opisanych w podstawie programowej, a z powodu powszechności sprawdzianu – do rozwijania umiejętności wszystkich uczniów.

Oprócz zauważalnych zalet, sprawdzian ma także pewne wady – po pierwsze, zadania zamieszczane w arkuszach sprawdzianu nie mogą i nie odnoszą się do wszystkich treści nauczania, a po drugie, ich dobór (nastawienie na sprawdzanie poziomu opanowania określonych, częściowo powtarzalnych umiejętności) skłania nauczycieli do uczenia „pod egzamin”. Bez względu na dostrzegane oraz wyartykułowane zalety i wady, ten pierwszy uczniowski egzamin jest (i oby był dalej) przeprowadzany w całym kraju. W konsekwencji jego powszechności jednak celowe byłoby przeanalizowanie, co i w jakiej mierze zmieniło się w szkole podstawowej pod wpływem sprawdzianu? Chcąc uzyskać odpowiedź na tak ogólnie postawione pytanie, należałoby przeprowadzić wiele skomplikowanych, długoterminowych badań. W tym badaniu postanowiono skupić się na zagadnieniu zapisanym w tytule niniejszego opracowania, czyli odpowiedzieć na pytanie: czy sprawdzian przeprowadzany w klasie szóstej zmienił cokolwiek w filozofii nauczania lub, czy i w jakim stopniu motywuje do czytania poezji i nauczania podstaw poetyki? Spodziewano się, że możliwe będzie zauważenie pewnych prawidłowości w pracy nauczycieli oraz uczniowskich preferencji czytelniczych, a w konsekwencji dostrzeżenie przyczyn niepowodzeń szóstoklasistów (niższych wyników uzyskiwanych przez uczniów) w szkołach znajdujących się na terenie działania poznańskiej Komisji.

---

¹ Cytat za: *Prosimy powtarzać. 1000 cytatów na każdą okazję.* Warszawa 1992, s. 114.

1. Metodologia badania diagnostycznego

W celu sformułowania odpowiedzi na pytanie postawione w temacie pracy, wykorzystano statystyczną metodę badań: na podstawie wyników uzyskanych z kolejnych sprawdzianów w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu oraz badań ankietowych przeprowadzonych w wylosowanych szkołach, zredagowano wnioski dotyczące całej populacji szóstoklasistów. Posługiwano się znanymi technikami i narzędziami badawczymi, które zostały przedstawione w dalszej części publikacji:

a) wykorzystane techniki i narzędzia badawcze

W pierwszej części badania wykorzystano dane znajdujące się w bazach Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu, czyli wyniki uzyskane przez uczniów podczas kolejnych sprawdzianów. Wyselekcjonowano zadania odnoszące się do tekstów poetyckich ze wszystkich arkuszy wykorzystywanych w latach 2001 – 2008. Ponieważ w 2005 i w 2009 roku w arkuszach sprawdzianu nie wprowadzono tekstów poetyckich, do bardziej wnikliwych analiz wytypowano wyniki uzyskane za rozwiązanie zadań z arkuszy wykorzystanych w latach 2006 – 2008, rozwiązywanych przez trzy kolejne roczniki uczniów.

Dla zrealizowania celu badania przeanalizowano osiągnięcia uczniów, uwzględniając dwie zmienne: wielkość miejscowości, w której znajduje się szkoła, oraz płeć dziecka. W badaniu wykorzystano technikę ankiety² audytoryjnej. Jeden wariant ankiety był adresowany do nauczycieli, drugi do uczniów. Nauczycieli poproszono o udzielenie pisemnych odpowiedzi na siedem pytań dotyczących treści merytorycznych i metodycznych nauczania języka polskiego w klasach IV – VI oraz o podanie informacji o sobie, określonych w trzech pytaniach zamkniętych (staż pracy, ukończone studia, stopień awansu zawodowego). Podobnie była skonstruowana ankieta adresowana do uczniów – w tym wariantcie znalazło się również siedem pytań merytorycznych, dotyczących lekcji języka polskiego i trzy pytania dotyczące płci, oceny z języka polskiego uzyskanej w pierwszym semestrze w klasie szóstej, ulubionego przedmiotu. W ankietach zamieszczono zarówno pytania zamknięte – zawierające określoną kafeletkę możliwych wariantów odpowiedzi, jak i otwarte – umożliwiające udzielenie krótkiej odpowiedzi opisowej.

b) dobór i charakterystyka badanej próby

Opisując szczegółowo metodologię badania, należy stwierdzić, że w celu zebrania opinii nauczycieli języka polskiego oraz uczniów wybrano losowo szkoły podstawowe, znajdujące się w trzech województwach (lubuskim, wielkopolskim i zachodnio-pomorskim) na terenie działania poznańskiej Komisji. Wylosowane placówki stanowiły reprezentację szkół wiejskich, znajdujących się w małych miastach, liczących do 20 tysięcy mieszkańców, oraz w średnich (od 20 – 100 tys. mieszkańców) i dużych miastach (powyżej 100 tys. mieszkańców).

Jak przedstawiono w tabeli 1., w sumie zaplanowano przebadanie 300 uczniów i wszystkich nauczycieli uczących tę populację szóstoklasistów. Uwzględniając wielkość oraz liczbę szkół w województwach, wylosowano 28,3% uczniów ze szkół umiejscowionych na terenie województwa lubuskiego, 41,7% – z województwa wielkopolskiego oraz 30% – z województwa zachodniopomorskiego.

Ostatecznie uzyskano ankiety od 295 uczniów. W badanej populacji 22,7% stanowili uczniowie uczęszczający do szkół wiejskich, 24,1% – uczniowie ze szkół znajdujących się

---

² Ankiety zamieszczono w załączniku do niniejszego opracowania.

w małych miastach, także 24,1% – uczniowie uczący się w szkołach położonych na terenie średnich miast i 29,1% – to uczniowie ze szkół wielkomiejskich.

Tabela 1. Prezentacja badanej próby uczniów

Lp.	Warstwa (wielkość miejscowości)	Województwo	Nazwa szkoły	Liczba badanych uczniów
1.	wieś	lubuskie	Pełne nazwy szkół pozostają w dokumentacji OKE	25
2.	wieś	wielkopolskie		20
3.	wieś	wielkopolskie		25
4.	miasto do 20 tys. mieszkańców	lubuskie		30
5.	miasto do 20 tys. mieszkańców	lubuskie		30
6.	miasto od 20 – 100 tys. mieszkańców	zachodniopomorskie		40
7.	miasto od 20 – 100 tys. mieszkańców	wielkopolskie		40
8.	miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	wielkopolskie		40
9.	miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	zachodniopomorskie		20
10.	miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	zachodniopomorskie		30
Razem				300

W badanej grupie znalazło się 149 dziewcząt i 146 chłopców. Do szkół znajdujących się we wsiach uczęszczało 28 dziewcząt i 39 chłopców. W szkołach położonych w małych (MM) i średnich miastach (ŚM) uczyły się w sumie 73 (38 MM + 35 ŚM) dziewczęta i 68 (33 MM + 35 ŚM) chłopców. Z badanej populacji 45 dziewcząt i 41 chłopców uczęszczało do szkół wielkomiejskich.

Oprócz określenia płci ankietowani uczniowie, w części poświęconej na podanie informacji o sobie, mieli ujawnić, jaką ocenę uzyskali na zakończenie I semestru oraz, który przedmiot nauczany w szkole podstawowej najbardziej lubią i dlaczego. Zebrane dane, które zaprezentowano w tabeli 2a. i 2b., umożliwiły ogólną charakterystykę populacji.

Tabela 2a. Charakterystyka badanej populacji uczniów – oceny uzyskane za I semestr

Płeć ucznia	Oceny śródroczne w liczbach					
	celujące	bardzo dobre	dobre	dostateczne	dopuszczające	niedostateczne
dziewczęta	1	49	61	31	7	0
chłopcy	1	27	51	48	19	0
Razem	2	76	112	79	26	0

Spośród ankietowanych uczniów dwoje (0,7%) uzyskało oceny celujące, 76 (25,8%) – bardzo dobre i 112 (37,9%) – dobre, czyli prawie 65% szóstoklasistów opanowało zagadnienia z literatury i nauki o języku na poziomie bardzo zadowalającym, dobrym

lub wyższym. Na dostateczny oceniono 79 (26,8%) uczniów, a na dopuszczający – 26 (8,8%). W szkołach poddanych badaniu nauczyciele nie wystawili ocen niedostatecznych.

Z tabeli 2b. można odczytać, że język polski jest ulubionym przedmiotem dla 21 uczniów (7,1% badanej populacji), czyli tylko dla co czternastego ankietowanego szóstoklasisty.

Tabela 2b. Charakterystyka badanej populacji uczniów – ulubione przedmioty

Przedmiot	Wybory dziewcząt	Wybory chłopców	Razem
język polski	14	7	21
matematyka	20	17	37
języki obce	21	13	34
przyroda	21	13	34
historia	8	10	18
wychowanie fizyczne	27	49	76
informatyka	13	29	42
religia	3	1	4
plastyka	12	3	15
muzyka	8	2	10
lekcja wychowawcza	1	0	1
wszystkie przedmioty	1	1	2
brak odpowiedzi	0	1	1
Razem	149	146	295

Najbardziej atrakcyjnymi przedmiotami (a może lekcjami?) nauczonymi w szkole podstawowej okazało się wychowanie fizyczne (25,8% uczniowskich wyborów) oraz informatyka (14,2%). Bardziej niż język polski jest lubiana matematyka (12,5%), a także – porównywalnie – języki obce i przyroda (po 11,5%). Z przedmiotów artystycznych najczęściej wskazywano plastykę (5,1%). Dwoje uczniów lubi wszystkie przedmioty nauczane w szkole podstawowej, a jeden szóstoklasista nie wymienił żadnego przedmiotu, być może na skutek niezdecydowania, który przedmiot wybrać.

Przykłady uczniowskich wyborów i ich uzasadnienie:

- *Moim zdaniem najlepszym przedmiotem jest język polski, ponieważ lekcje są ciekawe i dobrze prowadzone.*³
- *WF, bo jestem dobra w sporcie i nie lubię się uczyć.*
- *Matematykę, ponieważ bardzo często jest coś zadawane, to co lubię i umiem.*
- *Najbardziej lubię matematykę, ponieważ jest to przedmiot najbardziej uniwersalny i przydający się w życiu.*
- *Najbardziej lubię historię, bo bardzo dobrze zapamiętuję różnego rodzaju zdarzenia, a także daty.*
- *Najbardziej lubię przyrodę, bo można nauczyć się o środowisku, które nas otacza.*
- *Język niemiecki – uważam, że pani, która nas uczy, naprawdę wiele nas nauczyła! Ja lubię uczyć się języków obcych.*
- *Wychowanie fizyczne, gdyż nie ma zadań domowych i nie trzeba nic notować.*
- *Informatykę, bo korzystamy z komputerów.*

³ W wypowiedziach uczniów zachowano oryginalną składnię, natomiast poprawiono błędy ortograficzne i interpunkcyjne.

- Informatykę, język polski i matematykę – lubię te przedmioty, ponieważ można dowiedzieć się czegoś nowego.
- Muzykę, bo bardzo lubię śpiewać i to sprawia mi przyjemność.
- Najbardziej lubię język angielski, ponieważ lubię poznawać nowe słowa i obyczaje.
- Najbardziej w szkole podstawowej lubię matematykę, ponieważ jest tam dużo logicznego myślenia i wyobraźni przestrzennej.
- Najbardziej lubię wychowanie fizyczne, ponieważ nie jest tam nic zadawane do domu i nie ma sprawdzianów. A poza tym bardzo lubię ruch i sport.
- Przyrodę, bo pani jest miła i potrafi wszystko wytłumaczyć.
- Najbardziej lubię język polski, ponieważ robimy na tej lekcji wiele ciekawych ćwiczeń.
- Najbardziej lubię historię, ponieważ dzięki niej mogę się dowiedzieć, co działo się na świecie, gdy mnie jeszcze nie było.
- Trudno jest określić, jaki przedmiot najbardziej lubię. Interesują mnie tematy z historii, ale zdecydowanie bardziej lubię muzykę i angielski.
- Lubię wszystkie przedmioty – z niektórymi sobie radzę gorzej, a z niektórymi lepiej.
- Moim ulubionym przedmiotem jest plastyka. Lubię malować, rysować i szkicować. Tylko szkoda, że jest tak mało tych lekcji.
- Język polski – pomimo mojego nauczyciela, który dość nudno prowadzi tę lekcję, czuję się pewnie z tego przedmiotu.
- Język polski – bardzo łatwo go sobie przyswajam. Lubię czytać, a język polski ma ścisły związek z czytaniem, bardzo lubię również ortografię.
- Najbardziej lubię matematykę, bo nie sprawia mi ona dużej trudności, a poza tym pani ucząca matematyki potrafi wszystko wytłumaczyć.

Zacytowane przykłady świadczą o tym, że niektórzy uczniowie, pisząc o ulubionym przedmiocie, jednocześnie, dosłownie i w przenośni, wystawiali opinie swoim nauczycielom. Uproszczoną, z konieczności, charakterystykę badanej grupy pedagogów zamieszczono w tabeli 3.

Tabela 3. Charakterystyka badanej próby nauczycieli

Charakterystyka badanej próby nauczycieli ze względu na:				
Staż pracy				
Staż pracy	1 - 6 lat	7 – 10 lat	11 – 20 lat	Powyżej 21 lat
Populacja w %	38	8	21	33
Przygotowanie do nauczania języka polskiego				
Studia	polonistyczne	nauczanie zintegrowane i studium podyplomowe	filologiczne i studium podyplomowe	polonistyczne oraz podyplomowe
Populacja w %	50	0	8	42
Status zawodowy				
Nauczyciel	stażysta	kontraktowy	mianowany	dyplomowany
Populacja w %	4	29	25	42

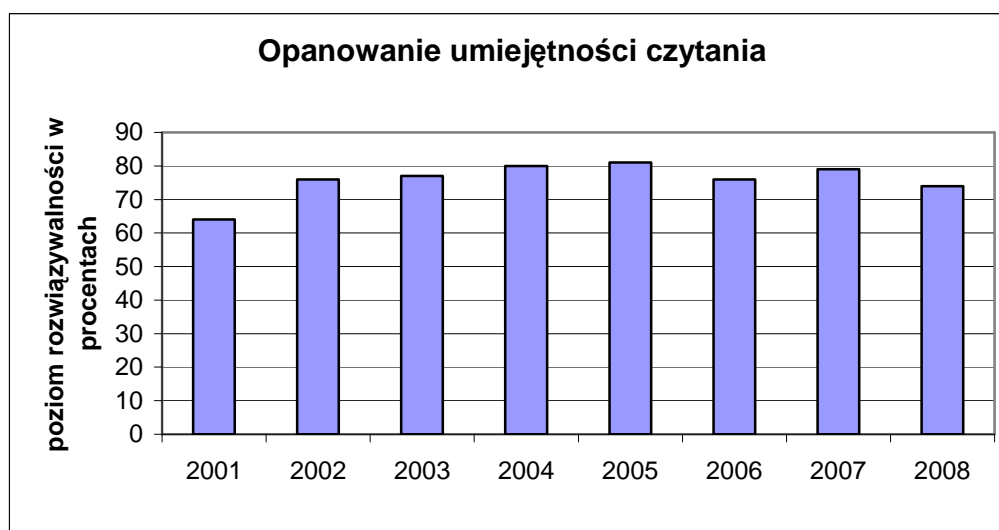
Dane zamieszczone w tabeli nr 3 świadczą o tym, że ponad 50% badanej populacji stanowili nauczyciele doświadczeni, którzy w szkole pracowali ponad 11 lat. Większość z nich była przygotowana do nauczania języka polskiego, ponieważ ukończyła studia polonistyczne lub, oprócz polonistycznych, podyplomowe. W sumie 67% ankietowanej populacji stanowili nauczyciele mianowani i dyplomowani.

c) informacja o przebiegu i realizacji badania

Jak wynika z zestawienia zamieszczonego w poprzednim podrozdziale, przyjęto, że podstawową jednostką do przeprowadzenia analizy będzie szkoła i wybrany oddział bądź oddziały, a w konsekwencji – miejscem przeprowadzania badania będzie znana uczniom sala lekcyjna. O badaniach poinformowano dyrektorów szkół i telefonicznie ustalono dogodny dla nich termin przeprowadzania badań ankietowych. W salach lekcyjnych, po powitaniu z dyrektorem i uczniami, pozostali tylko respondenci oraz przeprowadzający badanie pracownik Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Poznaniu. Stworzenie takich warunków było konieczne z tego powodu, że badanie przeprowadzono po standaryzacji zadań diagnostycznych. Na przeprowadzenie całej diagnozy zaplanowano 2 godziny, a z tego około 15 minut na wypełnienie ankiety. Badania zostały przeprowadzone w dniach od 26 maja do 3 czerwca 2009 r. Warto dodać, że mimo wypełniania ankiet po rozwiązaniu zadań diagnostycznych, badani uczniowie chętnie odpowiadali na pytania. Czuli się dowartościowani, ponieważ przed wypełnieniem ankiety przeczytali zdania, zawierające prośbę o udzielanie wyczerpujących odpowiedzi, podpisane przez Dyrektora OKE w Poznaniu. Poza tym uznali, że to doskonała okazja, aby wypowiedzieć się na temat lekcji we własnej szkole oraz napisać o swoich preferencjach.

2. Umiejętności z obszaru czytanie badane podczas sprawdzianu

Poprzez zadania zamieszczone w arkuszach sprawdzianu w latach 2001 – 2008 sprawdzano poziom opanowania pięciu umiejętności. Jedną z nich jest *czytanie*. W zakresie *czytania* najczęściej są oceniane umiejętności odczytywania różnych tekstów kultury (w tym: tekstów literackich, użytkowych, publicystycznych i popularnonaukowych), określania funkcji elementów charakterystycznych dla danego tekstu, rozumienia znaczeń podstawowych symboli występujących w instrukcjach i opisach, a także na wykresach, planach, mapach i diagramach.

Wykres 1. Opanowanie umiejętności czytania w latach 2001 - 2008

Jak zaprezentowano na Wykresie 1, w latach 2001 – 2005 szóstoklasiści z roku na rok coraz lepiej radzili sobie z rozwiązywaniem zadań, za pomocą których oceniano poziom opanowania umiejętności czytania, natomiast od sprawdzianu przeprowadzanego w 2006 roku poziom rozwiązywalności nie wykazuje stałych tendencji, lecz na przemian – spada,

rośnie i znów spada. Najczęściej uczniowie bez problemów odczytywali proste informacje, zamieszczone w tekstach popularnonaukowych i rozwiązywali zadania do nich się odnoszące, a trudność sprawiało szóstoklasistom odczytanie tekstów literackich, głównie poetyckich.

Spośród tekstów literackich prawie zawsze (oprócz arkuszy egzaminacyjnych z 2005 i z 2009 roku) sprawdzano opanowanie umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego. Ten fakt oraz świadomość, że opanowanie umiejętności *czytania* oceniano zawsze poprzez zadania zamknięte, sczytywane komputerowo, czyli bez tzw. *efektu egzaminatora* (co umożliwia wyeliminowanie jakiegokolwiek subiektywizmu), upoważnia do tego, by analizując wyniki uczniów, spróbować odpowiedzieć na pytanie sformułowane w temacie tego opracowania.

Jakie umiejętności, na podstawie tekstów poetyckich, badano w arkuszach sprawdzianu⁴ w latach 2001 – 2008? W 2001 roku (próba krajowa), odwołując się do fragmentu wiersza J. Hockuby pt. *Jesień*, sprawdzano opanowanie umiejętności odczytania treści wiersza oraz określenia funkcji epitetów. W 2002 roku w arkuszu sprawdzianu zacytowano fragment *Kroniki olsztyńskiej* K. I. Gałczyńskiego. Do tego tekstu zaproponowano trzy zadania, w których pytano o intencję osoby mówiącej, oczekiwano wskazania zwrotki, w których osoba mówiąca zwraca się wprost do lata, a także prośono o określenie znaków nadchodzącego lata. W 2003 roku w arkuszu zatytułowanym „Przed telewizorem” zamieszczono utwór St. Grochowiaka pt. *Telewizor*. Umiejętność odczytania tego tekstu sprawdzano poprzez siedem zadań zamkniętych. Do zadań ucznia należało określenie adresata (odbiorcy) i przesłania wiersza, wyjaśnienie znaczenia określenia *czarodziejką zwykłych rzeczy* oraz zwrotu *mądrzej patrzeć*, określenie intencji osoby mówiącej, wskazanie porównania oraz sformułowań z języka potocznego. Wiersz Anny Kamieńskiej pt. *Kamienny chleb* zamieszczono w arkuszu w 2004 r. Odnosząc pytania do treści utworu, sprawdzano opanowanie umiejętności odczytania wiersza, nazwania cech gospodyni – bohaterki utworu, a także dostrzeżenia przemiany chleba w kamień oraz rzeczywistości w baśń. Poza tym w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi uczeń miał swoimi słowami opowiedzieć historię przedstawioną w wierszu. W 2006 roku do jednozwrótkowej miniaturki *Lipiec z pszczół kapelą* E. Szelburg-Zarębiny zredagowano dwa pytania: jedno o cechy charakterystyczne wiersza (rozbudowana przenośnia) oraz drugie – dotyczące wersów rymujących się. *Ostatnia lekcja* H. Szayerowej to utwór poetycki zamieszczony w arkuszu sprawdzianu przeprowadzanego w 2007 r. Szóstoklasista miał określić, co odczuwa bohater i czy lubi swoją szkołę, wyjaśnić znaczenie związku frazeologicznego *stuchać jednym uchem* oraz wskazać środki poetyckie, znajdujące się w trzeciej zwrotce. Arkusz sprawdzianu z 2008 roku został zatytułowany *Jasne jak słońce*. Oprócz tekstu popularnonaukowego, do zadań ucznia należało odczytanie wiersza J. Kulmowej pt. *Słońce i sosny*, i wybranie właściwej odpowiedzi w czterech zadaniach zamkniętych. Szóstoklasista miał określić, jaki poetycki opis znajduje się w wierszu oraz w jakim znaczeniu zostało użyte słowo *wiecheć*. Poza tym należało wskazać zwrotkę, w której występuje porównanie i sprecyzować, jak się nazywa poetycki zabieg przypisania ludzkich zachowań słońcu i drzewom.

Dostrzeżenie pewnych umiejętności, ocenianych w arkuszach sprawdzianu, prawdopodobnie skutkuje tym, że nauczyciele w swoich działaniach dydaktycznych będą poszukiwać takich metod, które umożliwią ich wychowankom uzyskiwanie wyższych wyników, czyli można spodziewać się w szkołach nauczania pod sprawdzian. Prawdziwość lub nietrafność tej hipotezy będzie możliwa do zweryfikowania po przeanalizowaniu wypowiedzi zamieszczonych w ankietach nauczycieli i uczniów.

---

⁴ Arkusze sprawdzianu z kolejnych lat znajdują się na stronie internetowej: www.oke.poznan.pl

3. Wyniki uzyskane przez uczniów

Wprowadzanie tekstu poetyckiego prawie do każdego arkusza sprawdzianu (oprócz, jak już wspomniano, arkusza z 2005 i 2009 r.) pozwala zakładać, że umiejętności odczytywania tego rodzaju tekstu traktuje się jako ważne w edukacji ucznia, nie tylko w szkole podstawowej, ale także na kolejnych etapach kształcenia. Pamiętając o tym, że mówimy o osiągnięciach różnych populacji, warto zobaczyć, na jakim poziomie uczniowie opanowali umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego, w jakim stopniu rozumieją ten rodzaj tekstu i jak potrafią wykorzystywać pojęcia teoretyczno-literackie do jego analizy.

Tabela 4. Umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego oceniane podczas sprawdzianu w latach 2001 - 2008

Rok	Badana czynność ucznia Uczeń:	Nr zadania	Nr standardu	Łatwość
2001	odczytuje fragment tekstu literackiego	1.	1.1	0,69
	określa funkcje wskazanych w tekście elementów	2.	1.2	0,56
2002	rozumie tekst utworu poetyckiego	8.	1.1	0,83
	rozumie tekst utworu poetyckiego	9.	1.1	0,87
	rozumie tekst utworu poetyckiego	10.	1.1	0,60
2003	określa odbiorcę wiersza	9.	1.2	0,79
	rozumie sens przenośni	10.	1.2	0,81
	rozumie główną myśl wiersza	11.	1.1	0,67
	odczytuje pouczenie z wiersza	12.	1.1	0,74
	odróżnia język potoczny od języka poetyckiego	13.	1.1	0,42
	rozpoznaje intencję osoby mówiącej w wierszu	14.	1.2	0,89
	wskazuje porównanie	15.	1.2	0,68
2004	dostrzega w tekście elementy realistyczne i baśniowe	17.	1.1	0,68
	rozumie treść wiersza	18.	1.1	0,80
	charakteryzuje postać występującą w wierszu	19.	1.1	0,91
	odczytuje pouczenie wypływające z wiersza	20.	1.1	0,92
2006	odczytuje sensory przenośne	10.	1.1	0,57
	rozpoznaje rymujące się wersy	11.	1.2	0,82
2007	interpretuje wiersz	6.	1.1	0,60
	wyjaśnia znaczenie potocznego zwrotu użytego w wierszu	7.	1.1	0,90
	rozpoznaje środki poetyckie zastosowane we wskazanym fragmencie wiersza	8.	1.2	0,58
	wskazuje fragment wiersza, którego sens odpowiada podanej interpretacji	9.	1.1	0,65
2008	odczytuje sens (temat) wiersza	10.	1.1	0,78
	rozpoznaje porównanie	11.	1.2	0,59
	rozpoznaje cechy przenośni	12.	1.2	0,48
	rozumie z kontekstu znaczenie użytego w tekście słowa	13.	1.1	0,37

Analizując dane zamieszczone w tabeli nr 4, można dostrzec starania autorów zadań zamieszczonych w arkuszach sprawdzianu o to, aby w miarę możliwości sprawdzać poziom opanowania umiejętności opisanych w różnych standardach wymagań egzaminacyjnych. Jednakże umiejętności ważne dla dalszej edukacji ucznia jako te, które warunkują osiągnięcie sukcesu w nauce (w przypadku umiejętności polonistycznych, np. rozumienie sensu wiersza, rozpoznawanie środków poetyckich, odczytywanie intencji osoby mówiącej), są badane z większą częstotliwością. Pozwala to zakładać, że nauczyciele, po przeanalizowaniu wyników uczniów, zadań zamieszczonych w arkuszach egzaminacyjnych w kolejnych latach oraz kartotek badanych umiejętności, więcej uwagi oraz lekcyjnego czasu poświęcają na doskonalenie właśnie tych *powtarzalnych* umiejętności, których przykłady wymieniono powyżej.

Zauważa się jednak, że nakład pracy nauczycieli i poświęcony uczniom podczas lekcji czas nie znajdują odzwierciedlenia w wynikach uzyskiwanych przez szóstoklasistów oraz współczynnikach łatwości zadań. Co prawda w niektórych latach, jak zaprezentowano poniżej, można dostrzec niewielki przyrost umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego przez uczniów, ale jest to przypuszczalnie efekt osiągnięty raczej przypadkowo, a nie stała tendencja uzyskiwania systematycznego wzrostu. Jeżeli na podstawie tabeli nr 4 porównamy wartość współczynników łatwości uzyskanych przez różne populacje za zadania sprawdzające opanowanie tej samej umiejętności, np. *wyjaśnienia znaczenia potocznego zwrotu (lub słowa) użytego w tekście/odróżnianie języka potocznego od języka poetyckiego*, to zauważymy, że dla populacji szóstoklasistów przystępujących do sprawdzianu w 2003 r. ta umiejętność okazała się trudna, w 2007 r. – łatwa, a w 2008 r. znów trudna (nawet nieco trudniejsza niż w 2003 r.). *Rozumienie treści wiersza/głównej myśli/odczytanie sensu wiersza* najczęściej dla uczniów było umiejętnością umiarkowanie trudną, chociaż dla przystępujących do sprawdzianu w 2004 i 2008 r. okazało się łatwe. *Odczytanie pouczenia wyływającego z wiersza* w 2003 r. było dla szóstoklasistów przystępujących do sprawdzianu trudne, a już rok później – bardzo łatwe. Jedną z prostszych umiejętności, jaką jest *wskazanie/rozpoznanie porównania*, w 2003 r. opanowało 67% szóstoklasistów, a w 2008 r. – tylko 59%, czyli bez względu na zadania zamieszczone w arkuszu sprawdzianu w danym roku oraz zmienność populacji – była to dla uczniów umiejętność umiarkowanie trudna. Jeżeli na przestrzeni kilku lat, w których jest przeprowadzany sprawdzian, jakaś umiejętność z umiarkowanie trudnej stała się łatwa, to jest to prawdopodobnie efekt zwiększenia liczby ćwiczeń ukierunkowanych na doskonalenie właśnie tej umiejętności.

Jednakże na przestrzeni lat, w których był przeprowadzany sprawdzian kompetencji szóstoklasistów, dostrzega się umiejętności, w których osiągnięcia uczniów oraz wartość uzyskanego współczynnika łatwości były uzależnione w dużym stopniu od załączonego tekstu oraz prostszego bądź trudniejszego sformułowania trzonów zadań. Gdyby nie fakt, że zadania co roku są standaryzowane, pojawiłyby się posądzenia konstruktorów testu o stronniczość i budowanie zadań oraz arkuszy sprawdzianu o nieporównywalnej trudności. Dzięki standaryzacji oraz dogłębnej analizie zadań jest to wykluczone.

Niewątpliwie jednak można zauważyć zróżnicowanie wartości współczynnika łatwości w zależności od położenia topograficznego szkół (czyli na wsi lub w małym, średnim albo dużym mieście), co zaprezentowano w tabeli nr 5, wybierając do analizy dane z trzech lat ograniczonych cezurą 2005 – 2009, kiedy to poprzez zadania zamieszczone w arkuszach sprawdzianu nie oceniano poziomu opanowania umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego. Warto również przypomnieć w tym miejscu, że badania ankietowe wśród nauczycieli i uczniów przeprowadzono na przełomie maja i czerwca 2009 r.

Tabela 5. Wartość współczynnika łatwości w szkołach w zależności od położenia topograficznego

Wartość współczynnika łatwości w szkołach	W roku 2006		W roku 2007				W roku 2008			
	Numer zadania									
	10.	11.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
w Okręgu	0,57	0,82	0,60	0,90	0,58	0,65	0,78	0,59	0,48	0,37
we wsiach	0,54	0,81	0,57	0,89	0,56	0,63	0,77	0,58	0,46	0,38
w małych miastach	0,56	0,81	0,58	0,90	0,57	0,64	0,77	0,59	0,47	0,36
w średnich miastach	0,58	0,82	0,62	0,92	0,60	0,66	0,78	0,60	0,49	0,34
w dużych miastach	0,64	0,84	0,66	0,94	0,63	0,68	0,79	0,63	0,51	0,37

Prawidłowością, którą można dostrzec po analizie danych w tabeli nr 5, jest to, że zadania sprawdzające poziom opanowania umiejętności odczytywania tekstu poetyckiego były dla uczniów uczęszczających do szkół wiejskich znacznie trudniejsze (o czym świadczy wartość współczynnika łatwości) niż dla uczniów w szkołach miejskich, szczególnie wielkomiejskich (jednak nie różnicuje to osiągnięć szóstoklasistów, ponieważ podobnie kształtują się wyniki uzyskane przez tych uczniów za rozwiązanie wszystkich zadań zamieszczonych w arkuszu). Wyjątek stanowiło zadanie nr 13, zamieszczone w arkuszu sprawdzianu z 2008 r. – wyjaśnienie znaczenia słowa *wiecheć* na podstawie kontekstu sprawiło mniej trudności uczniom ze szkół wiejskich, ponieważ stykają się z tym wyrazem na co dzień.

Tabela 6. Wartość współczynnika łatwości dla określonych zadań uzyskana przez dziewczęta i chłopców w szkołach w Okręgu

Wartość współczynnika łatwości uzyskana	W roku 2006		W roku 2007				W roku 2008			
	Numer zadania									
	10.	11.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
w Okręgu	0,57	0,82	0,60	0,90	0,58	0,65	0,78	0,59	0,48	0,37
przez dziewczęta	0,61	0,85	0,62	0,92	0,61	0,68	0,79	0,63	0,52	0,40
przez chłopców	0,53	0,79	0,58	0,89	0,55	0,62	0,76	0,56	0,44	0,33

Wyniki zestawione w powyżej zamieszczonej tabeli potwierdzają regułę sformułowaną i upublicznią w raportach ze sprawdzianów przeprowadzanych w kolejnych latach: dziewczęta uzyskują wyniki wyższe od chłopców. W przypadku zadań sprawdzających opanowanie umiejętności odczytywania tekstów poetyckich jest to jeszcze bardziej widoczne.

Porównanie danych statystycznych nie do końca obrazuje, czy w szkołach podstawowych pod wpływem sprawdzianu nastąpiły jakiegokolwiek zmiany dotyczące sposobów pracy podczas lekcji poświęconych tekstom poetyckim. Chcąc spróbować określić „filozofię” zmian zachodzących w szkołach, jak już wcześniej wspomniano, poproszono nauczycieli i uczniów o wypełnienie kwestionariuszy, na podstawie których zamierzano określić istniejące lub nieistniejące prawidłowości. Wyniki analiz zaprezentowano poniżej.

4. Analiza wyników badań

a) nauczyciele

Zagadnienia dotyczące omawiania poezji w szkole podstawowej w opiniach nauczycieli, jak już wspomniano w rozdziale 1.a), badano wykorzystując metodę ankiety.

Na podstawie odpowiedzi sformułowanych na **pytanie nr 1** starano się określić, jakimi kryteriami kierują się nauczyciele, wybierając program i podręcznik dla swoich uczniów. Pojawiały się różne uzasadnienia, które można by pogrupować następująco:

- zgodność z podstawą programową, interesujące teksty i układ podręcznika,
- atrakcyjność tekstów i ich skorelowanie z poleceniami oraz zeszytem ćwiczeń,
- innowacyjność, zasób materiału źródłowego, swoboda w doborze treści nauczania,
- przystępność, nowoczesność treści, możliwość przygotowania do sprawdzianu w klasie VI,
- przygotowanie uczniów do sprawdzianu (tylko! - dopisek autorki przeprowadzającej badanie i opisującej jego wyniki),
- potrzeby szkoły, rodziców i uczniów.

Tylko jedna osoba, spośród ankietowanych, nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Poniżej zacytowano przykłady wypowiedzi, w których nauczyciele określali, jakimi przesłankami kierowali się, wybierając program nauczania i podręcznik:

- *Wybrałam podręcznik WSiP, ponieważ jest to poważne wydawnictwo z tradycjami, dbające o zawartość merytoryczną książek.*
- *Zwracałam uwagę na treści zawarte w podręczniku, aby były zrozumiałe dla uczniów, a także na to, bym mogła przygotować ich do sprawdzianu klas szóstych, zgodnie ze standardami.*
- *Wybierając program i podręcznik, kierowałam się wiedzą i doświadczeniem starszych koleżanek (Wypowiedź nauczyciela, którego staż pracy mieści się w przedziale od 1 – 6 lat.).*
- *Program i podręczniki poprzez swoją konstrukcję są inspirujące, a w zakresie doboru tekstów i treści nauczania – racjonalne, co nauczycielowi zapewnia komfort pracy.*
- *Program i podręcznik zostały wybrane zanim podjęłam pracę w szkole (Wypowiedzi trzech nauczycieli o krótkim stażu pracy).*

Celem **pytania nr 2** było uzyskanie informacji o tym, jakie utwory poetyckie nauczyciele analizują podczas lekcji języka polskiego. Spośród pięciu możliwych odpowiedzi, największa liczba nauczycieli wskazywała odpowiedź D., co oznaczało, że wybierają wiersze z podręcznika oraz dodatkowo z antologii dla dzieci. Dwóch nauczycieli zaznaczyło dystraktor A., przyznając, że omawiają te utwory, które są w podręcznikach *od zawsze* – zaskakuje, że są to pedagodzy, których staż pracy mieści się w przedziale 1 – 6 lat, co raczej pozwalałoby oczekiwać, że będą to nauczyciele poszukujący nowych tekstów i ciekawych pomysłów metodycznych. Również dwóch przyznało, że analizuje tylko wiersze wymienione w programie nauczania (odp. B.). Jeden uczący przyznał, iż omawia wszystkie wiersze zamieszczone w podręczniku (odp. C), natomiast aż kilkoro (4), z długim stażem pracy, zaznaczyło odpowiedź D., która brzmiała – *Te, które są podane w podstawie programowej*. Ta ostatnia grupa respondentów chyba pośpiesznie udzielała odpowiedzi, zapominając przy tym, że konkretne tytuły utworów wymieniono dopiero w nowej podstawie programowej, co może świadczyć raczej o braku znajomości *starej* podstawy programowej.

O powody, którymi kierują się nauczyciele, wybierając utwory poetyckie do omówienia z uczniami podczas lekcji, zapytano w **poleceniu 3**. Było to zadanie otwarte, toteż w odpowiedzi pojawiło się wiele propozycji. Można je pogrupować tematycznie:

- treść (tematyka bliska dziecku, przesłanie i jego aktualność, ciekawa treść, łatwość zrozumienia, treści patriotyczne i egzystencjalne, treść i problematyka zgodna z zainteresowaniami uczniów),
- obrazowanie (zawartość obrazów poetyckich),
- język (bogactwo środków poetyckich, prosty język, funkcja środków poetyckich),
- intencja (pouczenie, oddziaływanie na wyobraźnię, humor, kształtowanie postaw moralnych),
- rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich (kształtowanie wrażliwości na piękne słowa, poznawanie świata w jego wymiarze symbolicznym),
- zgodność z podstawą programową (teksty z klasyki poezji polskiej; utwory, które może zrozumieć przeciętnie uzdolniony uczeń; autor bliski dzieciom).

Przykładowe wypowiedzi nauczycieli:

Nauczyciel X (dyplomowany, po studiach polonistycznych, staż pracy w przedziale 11 – 20 lat):

- *Przekazanie i utrwalenie określonego systemu wartości. Dzięki tekstowi poetyckiemu uczeń potrafi otworzyć się na refleksję i autorefleksję.*
- *Możliwość dokonania analizy wiersza, uwzględniającej rozpoznawanie środków poetyckich, ich funkcji, podmiotu lirycznego, sytuacji lirycznej itd.*
- *Nazwisko autora – poety, którego wiersze warto poznać (klasyka).*

Nauczyciel Y (dyplomowany, ukończone studia polonistyczne oraz podyplomowe, staż pracy powyżej 21 lat):

- *Treść utworów, sens przenośny powinien być zrozumiały dla ucznia, zgodny z jego możliwościami poznawczymi.*
- *Badając budowę utworu, uczeń powinien mieć możliwość dostrzeżenia cech charakterystycznych liryki.*

Interesujące wydawało się pozyskanie informacji o tym, jakie utwory poetyckie, zdaniem nauczycieli, są ważne na tyle, że uwzględniają je, planując pracę z każdym nowym rocznikiem (**pytanie 4**). Tytuły ważne, znaczące należało podać, rozróżniając poziomy klas. Dla klasy czwartej najczęściej proponowano wiersze:

T. Kubiak *Wracamy*, J. Twardowski *W klasie*, J. Słowacki *W pamiętniku Zofii Bobrówny*, A. Mickiewicz *Przyjaciele*, *Powrót taty*, J. Tuwim *Figielek*, *Dwa wiatry*, *Kapuśniaczek*, J. Wybicki *Mazurek Dąbrowskiego*, J. Kochanowski *Na lipę*, J. Kulmowa *Marzenia*.

W klasie piątej najczęściej wymieniano:

J. Tuwim *Strofy o późnym lecie*, K. I. Gałczyński *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte*, A. Mickiewicz *Pani Twardowska*, fragment *Pana Tadeusza*, I. Krasicki *Wilczki*, J. Kochanowski *Na dom w Czarnolesie*, Cz. Miłosz *Przypowieść o maku*, Z. Herbert *Pudełko zwane wyobraźnią*, W. Szyborska *Muzeum*.

Za teksty ważne dla uczniów w klasie szóstej uznano:

E. Lipska *Dom Dziecka*, T. Różewicz *Przepsać*, *List do ludożerców*, *Koncert życzeń*, J. Kochanowski *Na zdrowie*, *Na lipę*, A. Mickiewicz *Świtez*, Cz. Miłosz *Miłość*.

Wszystkie wymienione powyżej teksty można znaleźć w większości najbardziej popularnych podręczników, z którymi pracują nauczyciele i uczniowie w szkołach podstawowych.

Formułując **pytanie nr 5**, zamierzano uzyskać informacje o tym, jakie zagadnienia eksponują nauczyciele, omawiając utwory poetyckie podczas lekcji. Spośród dziesięciu propozycji nauczyciele mieli wskazać od 1 – 5. Oprócz jednego polonisty, który dokonał

trzech wyborów, pozostali zaznaczali maksymalną liczbę propozycji. Niektórzy numerowali swoje wybory, sugerując własną gradację ważności. Najwięcej uczących wybrało odpowiedź B. – odkrycie sensu przenośnego. Po uwzględnieniu liczby wyborów można następująco uszeregować wskazania ankietowanych polonistów:

- wskazanie i nazwanie środków poetyckich (odp. G.),
- wskazanie nadawcy i odbiorcy (odp. C.),
- wskazanie podmiotu mówiącego (odp. D.),
- odczytanie sensu dosłownego (odp. A.),
- określenie funkcji środków poetyckich (odp. H.),
- określenie intencji podmiotu mówiącego (odp. E.),
- policzenie zwrotek i rymów (odp. F.).

Odpowiedź dziesiątą (I.), skłaniającą do podania innych propozycji, wybrało czterech nauczycieli. Ich sugestie to:

- *wpływ utworu na czytelnika – na jego nastrój, decyzje, stosunek do świata, zachęcenie do bycia też poetą,*
- *określenie i nazwanie uczuć czytelnika,*
- *podczas analizy wiersza tak naprawdę zwracam uwagę na wszystkie wymienione wyżej (tj. w zadaniu 5. – przyp. autorki) zagadnienia (odpowiedź zapisana w dwóch ankietach).*

O kreatywności nauczycieli bądź umiejętności korzystania z poradników metodycznych świadczą odpowiedzi udzielone na **polecenie nr 6**, które brzmiało: „Proszę wymienić przykład tematu lekcji, dotyczącej omawiania utworu poetyckiego, którego konspekt mogłaby/mógłby Pani/Pan polecić do realizacji koledze/ koleżance z innej szkoły lub opublikować do korzystania przez innych nauczycieli.”

Poniżej zacytowano niektóre przykłady tematów lekcji:

- *Co może wyczarować wyobraźnia? – Z. Herbert „Pudełko zwane wyobraźnią”,*
- *Poezja lekiem na nudę (konspekt dostępny na stronie internetowej www.kuznia.art.pl),*
- *Poetyckie obrazy w wierszu A. Kamieńskiej „Widok z gór”,*
- *Sposób na sąsiada, czyli historia Pawła i Gawła (A. Fredro, „Paweł i Gawł”),*
- *Co robi deszcz? Poznajemy uosobienie, nowy środek poetycki,*
- *Wstydzę się bardzo, ja człowiek (interpretacja i analiza wiersza „Zwierzęta cyrkowe” W. Szymborskiej),*
- *I Ty możesz rozjaśnić straszliwe ciemności – „Przepaść” T. Różewicza,*
- *O zaproszeniu niezwyklej lipy – „Na lipę” J. Kochanowskiego,*
- *Co to znaczy kochać? – szukamy wyjaśnienia w słowach poetów,*
- *Prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie – czy jest to tylko przysłowie niedźwiedzie?,*
- *Ludożercą być! – na podstawie wiersza T. Różewicza „List do ludożerców”,*
- *Do kogo jest adresowany „List do ludożerców” T. Różewicza?,*
- *Paleta epitetów (na podstawie wybranych utworów poetyckich),*
- *Jak wygląda przyroda późną jesienią? – J. Ficowski „Szron”.*

Wszystkie propozycje tematów wydają się atrakcyjne dla uczniów.

Na **pytanie 7.** o integrowanie zagadnień omawianych podczas lekcji, dotyczących utworów poetyckich z innymi treściami nauczania, wszyscy respondenci odpowiedzieli twierdząco (odp. A.), ale czterech nie uzasadniło swojego wyboru (wszyscy są nauczycielami o krótkim stażu pracy: jeden stażysta, a trzech pozostali to nauczyciele kontraktowi - wszyscy po studiach polonistycznych oraz podyplomowych. Niektóre odpowiedzi były bardzo ogólne i brzmiały:

- *Podczas omawiania utworów poetyckich kształcę również inne umiejętności uczniów.*

- *Myszę, że należy wykorzystać każdą okazję, aby zwracać uwagę na poprawność językową i ortograficzną.*
- *Staram się integrować różne treści nauczania jak najczęściej, więc robię to także podczas omawiania utworów poetyckich.*
- *Nauka ortografii zintegrowana z analizą utworów poetyckich jest spójna, łatwiej przyswajalna dla ucznia.*

Przykłady odpowiedzi bardziej szczegółowych:

- *Przy omawianiu niektórych utworów poetyckich należy przyrzeć się tworzyw, czyli językowi i omówić, np. archaizmy czy neologizmy, porównać cechy języka potocznego i literackiego lub poetyckiego.*
- *Nauka o języku i ortografia są tak rozległymi dziedzinami, że należy je łączyć z wszelkimi możliwymi treściami; poza tym omawianie poezji pomaga utrwalić, np. części mowy (przy wskazywaniu środków poetyckich).*
- *Utwory poetyckie nierozzerwalnie łączą się z innymi treściami nauczania, np. z formami wypowiedzi (zaproszenie, reklama, list itd.), z częściami mowy, budową słowotwórczą wyrazów (neologizmy), z ortografią (trudne wyrazy), poznawaniem słowników (nowe terminy).*
- *Jest to sprawdzenie i utrwalenie wiedzy w praktyce – spojrzenie na utwór poetycki jako całość wypowiedzi, jego konstrukcję, słownictwo, formy gramatyczne, funkcję środków stylistycznych.*
- *Podczas swych lekcji, zarówno dotyczących utworów poetyckich, jak i tych dotyczących nauki o języku, wykorzystuję korelację nie tylko w obrębie jednego przedmiotu. Uważam, iż nauczyciel języka polskiego powinien posiadać zdolność „przenikania” między utworami poetyckimi, ortografią, a także przyrodą czy nawet informatyką (Nauczyciel kontraktowy, po studiach polonistycznych, pracujący od 1 – 6 lat).*

b) Uczniowie

W ankiecie skierowanej do uczniów sformułowano 7 pytań, z których dwa były pytaniami otwartymi.

Najpierw uczniowie mieli (**pytanie 1.**), w sześciostopniowej skali, określić, czy lubią czytać wiersze. Ich wybory rozkładały się następująco:

Tabela 7. Stosunek uczniów do czytania utworów poetyckich

Brzmienie zadania:	A. Zdecydowanie tak.	B. Raczej tak.	C. Tak.	D. Nie.	E. Raczej nie.	F. Zdecydowanie nie.
Liczba wybranych odpowiedzi:	21	68	72	38	74	22
Procent wybranych odpowiedzi:	7,1	23,1	24,4	12,9	25,1	7,4
Liczba/procent odp.: tak/nie	161 / 54,6%			134 / 45,4%		

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli można wnioskować, że spośród 295 uczniów najwięcej (statystycznie co czwarty) stwierdziło, iż *raczej nie lubi czytać wierszy* (odp. E). Optymistyczny jest fakt, że wśród badanych wskazania odpowiedzi twierdzących B.

i C. utworzyły dwie grupy o zbliżonej liczebności, w sumie stanowiącej prawie połowę populacji. Tylko o 9,2 % jest większa grupa uczniów, którzy wybrali jedną z odpowiedzi twierdzących (ostatni wiersz tabeli – w sumie odpowiedzi A., B. i C.) od tych, którzy w mniejszym bądź większym stopniu niechętnie czytają wiersze (w sumie odpowiedzi D., E. i F.).

W pytaniu nr 2 pytano szóstoklasistów, czy lubią jakiś wiersz. 158 (53,6%) uczniów szóstych klas wybrało odpowiedź A. *Tak*, a 137 (46,4%) uczniów odpowiedź przeczącą. Konsekwencją wyboru odpowiedzi twierdzącej było podanie tytułu ulubionego wiersza, natomiast w przypadku wyboru odpowiedzi B. *Nie*, uczeń miał napisać, co sprawia, że nie lubi żadnego wiersza.

W pierwszym przypadku uczniowie najczęściej wymieniali wiersz J. Brzechwy *Na straganie* (12 uczniów) oraz *Lokomotywę* J. Tuwima (10 respondentów). W 8 ankietach wpisano tytuł utworu J. Kochanowskiego *Na lipę*, a w 6 – *Na zdrowie*. Kilka tytułów (bez nazwisk autorów) wymieniono pięciokrotnie – *Okulary*, *Murzynek Bambo*, *Samochwała*, *Łyżwiarka* (T. Kubiak). W czterech ankietach, bez wskazywania tytułów, określano ogólnie *Wiersze Jana Brzechwy*. Wymieniane z reguły jeden raz *Ptasie radio*, *Spóźniony słowik*, *Stoń Trąbalski*, *Leń* (2 razy) i *Kaczka Dziwaczka* (3 razy) oraz większość podanych powyżej przykładów sprawiają wrażenie, że uczniowie najlepiej pamiętają utwory poznawane we wczesnym dzieciństwie i podczas pierwszego etapu edukacyjnego (tzw. nauczanie początkowe/ zintegrowane).

Z utworów poznawanych w klasach od czwartej do szóstej, oprócz wspomnianych wyżej tekstów J. Kochanowskiego, uczniowie dwa razy wymienili *Pudełko zwane wyobraźnią*, jeden raz wiersz Szymborskiej *Nic dwa razy...* i również raz – *Kot w pustym mieszkaniu*, także jeden raz: *My z drugiej połowy XX wieku*, *Rozmowa z kamieniem*, *List do ludożerców* (także raz zapisany jako *List do kanibalów!*), *Przepaść* oraz *Pieśń o żołnierzach z Westerplatte* i *Rotę*. Wśród wypisanych przez uczniów utworów były takie, które świadczyły o tym, że szóstoklasiści nie odróżniają gatunków lirycznych od epickich, szczególnie gdy te drugie są pisane wierszem, np. *Paweł i Gawęł* (wpisany 3 razy), *Powrót taty*, *Laura i Filon*, *Pani Twardowska* (9 razy), *Przyjaciele*, *Zachód słońca/Pan Tadeusz*. Jeszcze bardziej zaskakują propozycje utworów, które choć pisane prozą, przez uczniów są identyfikowane jako wiersze, np. *Pinokio*, *Ołowiany żołnierz*, *Szatan z siódmej klasy*. Sporadycznie uczniowie, zaznaczający odpowiedź A., z której wynikało, że lubią czytać wiersze, udzielali odpowiedzi:

- *Podobają mi się wiersze A. Mickiewicza.*
- *Lubię kilka wierszy, ale nie pamiętam tytułów.*
- *Czytałam „Pana Tadeusza”, jeśli to może być.*
- *Lubię wiersze, ale nie pamiętam tytułów i nie mam szczególnego wiersza, który bardzo bym lubiła. Uważam, że mity i legendy są o wiele ciekawsze.*

Jak już wcześniej wspomniano, w drugiej części tego pytania otwartego należało uzasadnić wybór odpowiedzi przeczącej. Nie sposób przytoczyć wszystkich uczniowskich odpowiedzi, toteż cytujemy te najbardziej reprezentatywne.

- *Nie lubię przerabiać (!) wierszy, ponieważ są nudne.* (4 uczniów)
- *Ponieważ nie lubię tego typu literatury, zdecydowanie wolę książki przygodowe.* (2 uczniów)
- *Nie lubię żadnego wiersza, ponieważ nie lubię czytać.* (2 uczniów)
- *Większość wierszy jest niezrozumiała dla dzieci.* (3 uczniów)
- *Większość wierszy jest nudna, opowiadająca o miłości, a takie nie przypadają mi do gustu.*
- *Wiersze mi się nie podobają, ponieważ uważam, że są krótkie i nudne.*
- *Wiersze są często rymowane, a ja nie lubię rymów.*

- *Ja w ogóle nie lubię czytać żadnych książek i wierszy, wolę oglądać filmy, bo są ciekawsze. Może dlatego, że nie mam bujnej wyobraźni.*
- *Nie czytałem nigdy wierszy, więc nie znam tytułów.*
- *Nie lubię wierszy, ponieważ jestem zupełnie innym typem człowieka. Uwielbiam powieści fantasty i książki przygodowe.*
- *Dlatego nie lubię poezji, ponieważ jej nie rozumiem.*
- *Nie interesuję się wierszami, aczkolwiek niektóre robią wrażenie.*
- *Na razie nie mam żadnego ulubionego wiersza, choć bardzo szanuję wielu poetów za ich twórczość.*
- *Nie interesuję się zbytnio językiem polskim, czyli także wierszami i coś mnie jakoś od nich odpycha.*
- *Wiersze napisane są w trudny sposób. Czasami nie wiem, o co w nich chodzi.*
- *Po prostu nie lubię czytać wierszy, ponieważ według mnie niektóre, a raczej większość, mają treść zagadkową.*

Pytanie 3. brzmiało: Czy lubisz lekcje, podczas których są omawiane utwory poetyckie? Rozkład uczniowskich odpowiedzi zaprezentowano w tabeli 8.

Tabela 8. Liczebność odpowiedzi określających stosunek uczniów do lekcji poświęconych omawianiu utworów poetyckich

Brzmienie zadania:	A. Zdecydowanie tak.	B. Raczej tak.	C. Tak.	D. Nie.	E. Raczej nie.	F. Zdecydowanie nie.
Liczba wybranych odpowiedzi:	22	55	50	69	69	30
Procent wybranych odpowiedzi:	7,5	18,6	16,9	23,4	23,4	10,2
Liczba/procent odp.: tak/nie	127 / 43%			168 / 57%		
Liczba/procent odp. – dziew.	17 / 22,1%	32 / 41,5%	28 / 36,4%	28 / 40,6%	30 / 43,5%	11 / 15,9%
	77 / 60,6%			69 / 41,1%		
Liczba/procent odp. – chłop.	5 / 10,0%	22 / 44,0%	23 / 46,0%	42 / 42,4%	39 / 39,4%	18 / 18,2%
	50 / 39,4%			99 / 58,9%		

Zdumiewa, że ponad połowa badanej populacji uczniów nie lubi lekcji, podczas których są omawiane utwory poetyckie (czwarty wiersz tabeli). Ponad 10 % z nich wskazało bardzo rygorystyczną negację wyrażoną w słowach *Zdecydowanie nie.* (odp. F). Trudno w tym miejscu domyślać się przyczyn powyżej zaprezentowanego rozkładu wypowiedzi. Jednak z pewnością interesujące byłoby uzyskanie odpowiedzi na pytanie, dlaczego tak się dzieje, że niewiele ponad 40% uczniów lubi lekcje poświęcone poezji (w sumie odp. A., B. i C.), czyli omawianiu i analizowaniu tekstów krótkich, które nie są lekturami zadawanymi do przeczytania w domu, zatem nie wymagają poświęcenia wolnego czasu po zakończeniu szkolnych zajęć.

W grupie osób wybierających odpowiedzi A., B. i C (w każdej kafeterii i ogólnie w grupie odpowiedzi tak/nie) większość stanowiły dziewczęta (77, czyli 60,6%). Te same dystraktory zaznaczyło 50 chłopców, czyli 39,4%. W grupie uczniów, którzy nie lubią lekcji

poświęconych omawianiu wierszy, odpowiedzi D., E. i F. zaznaczyło 99 chłopców (58,9% wybierających te odpowiedzi) i 69 (41,1%) dziewcząt. Różnice liczb są pewnie, w dużym uproszczeniu, konsekwencją opozycji: wrażliwość – męskość, czyli cech przypisywanych danej części populacji, z którymi to cechami ta populacja się identyfikuje. Jedną z przyczyn tych różnic jest także preferowanie innego rodzaju literatury.

W poleceniu 4., w którym pytano o to, co jest najłatwiejsze podczas omawiania wierszy, uczniowie mogli wybrać od jednej do trzech spośród propozycji wymienionych w tabeli, zamieszczonej w ankiecie.

Liczbowe i procentowe zestawienie wybranych przez uczniów propozycji zamieszczono w tabeli nr 9.

Tabela 9. Najłatwiejsze zagadnienia związane z omawianiem utworów poetyckich

Propozycja do wyboru	Liczba wybranych odpowiedzi	Procent wybranych odpowiedzi (z 780)	Procent uczniów deklarujących łatwość (z 295)
A. Odczytanie, o czym w wierszu jest mowa.	113	14,5	38,3
B. Określenie, kto do kogo mówi.	96	12,3	32,5
C. Wskazanie poetyckich obrazów.	51	6,5	17,3
D. Określenie uczuć i nastroju w tekście.	145	18,6	49,2
E. Policzenie zwrotek i wersów.	148	19,0	50,2
F. Wypisanie oraz określenie rymów.	107	13,7	36,3
G. Wskazanie epitetów, przenośni, porównań... .	85	10,9	28,8
H. Określenie, do czego służą środki poetyckie (czyli epitety, porównania i inne).	35	4,5	11,9

295 badanych uczniów udzieliło w sumie 780 odpowiedzi (wskazań), co oznacza, że statystyczny badany odpowiedział na 2,6 pytania (kafeterii). Z zestawienia zamieszczonego w tabeli 9. wynika, iż najłatwiejsze podczas omawiania wiersza jest policzenie zwrotek i wersów – bez problemu radzi sobie z tym ponad połowa populacji, czyli więcej niż co drugi uczeń, jednak można by oczekiwać, że tak prosta umiejętność zostanie opanowana przez wszystkich. Nieco zaskakuje umieszczenie przez uczniów na drugim miejscu umiejętności określania uczuć i nastroju w tekście poetyckim – jak przekonuje statystyka – jest to łatwe także dla prawie połowy populacji szóstoklasistów. Większy odsetek uczniów stwierdza, że nie ma problemów z odczytaniem, o czym w wierszu jest mowa, czyli określeniem tematu i idei utworu, omówieniem relacji nadawczo-odbiorczych oraz wypisaniem i określeniem rymów (prawdopodobnie uczniowie, wskazując tę umiejętność, zwrócili uwagę jedynie na zapis pierwszej części polecenia). Mniej więcej co piąty uczeń potrafi wymienić obrazy poetyckie, a przynajmniej deklaruje, że nie sprawia mu to trudności. Prawie 29% populacji uznaje, iż z łatwością wskazuje środki poetyckie, ale jedynie co ósmy uczeń potrafi określić ich funkcje. Pamiętając o tym, że jest to obraz umiejętności widziany oczami dziecka, więc w dużym stopniu subiektywny i wyidealizowany, należy stwierdzić,

że pozostawia on wiele do życzenia, a w konsekwencji – do zrealizowania w praktyce szkolnej.

Polecenie nr 5 było pytaniem otwartym i brzmiało:

Co sprawia Ci szczególną trudność i czego nie potrafisz odczytać z wiersza?
Spróbuj własnymi słowami określić, co w wierszu sprawia Ci problem.

W pewnym uproszczeniu treść uczniowskich odpowiedzi zaprezentowano w tabeli 10.

Tabela 10. Najtrudniejsze zagadnienia związane z omawianiem utworów poetyckich

Treść uczniowskich odpowiedzi (często zbliżona do propozycji podanych w zadaniu 4.)	Liczba wybranych odpowiedzi	Procent uczniów deklarujących trudność (z 295)
Odczytanie, o czym w wierszu jest mowa.	24	8,1
Określenie, kto do kogo mówi.	27	9,2
Wskazanie poetyckich obrazów.	18	6,1
Określenie uczuć i nastroju w tekście.	15	5,1
Policzenie zwrotek i wersów.	0	0
Wypisanie oraz określenie rymów.	9	3,1
Wskazanie epitetów, przenośni, porównań... .	53	18,0
Określenie, do czego służą środki poetyckie (czyli epitety, porównania i inne).	37	12,5
Zrozumienie nieznanymi słów.	34	11,5
Brak interpunkcji.	4	1,4
Wszystko sprawia problem.	3	1,0
Nic nie sprawia mi problemu.	50	16,9
Brak odpowiedzi.	21	7,1

Z całej populacji ankietowanych uczniów prawie 17% stwierdziło, że podczas odczytywania utworów poetyckich *nic im nie sprawia problemu*, natomiast dla 1% *wszystko stanowi problem*. Nikt spośród badanych nie wskazał jako trudną umiejętność *policzenie zwrotek i wersów*. Najliczniejszą grupę (18%) stanowią uczniowie, którzy mają problem ze *wskazaniem epitetów, przenośni, porównań...* oraz określeniem ich funkcji (*do czego służą środki poetyckie*). Prawie co dziewiąty uczeń ma problemy ze zrozumieniem wyrazów występujących w wierszu, są one dla niego nieznanne. Przymiślnie dla tej grupy uczniów niełatwe jest też odczytanie sensów przenośnych, ale uczniowie nie potrafili tego wyartykułować swoimi słowami.

Poniżej prezentujemy przykłady wypowiedzi uczniów:

- *Sprawia mi problem czytanie niektórych starodawnych słów albo starych wierszy.* (uczennica z oceną dobrą z języka polskiego, woli lekcje języka angielskiego),
- *Czasami sprawiają mi problem przenośnie.* (chłopiec z oceną bardzo dobrą, z przyjemnością uczy się historii),
- *Wyszukiwanie i nazywanie środków poetyckich.* (uczennica z oceną dobrą z języka polskiego, uwielbia sztukę),
- *Największą trudność w wierszu sprawia mi wszystko.* (dziewczynka, ocena dopuszczająca),

- *Czytanie wierszy nie sprawia mi problemu, podobnie ich zrozumienie, lecz mam kłopoty z ich zapamiętaniem, gdy zachodzi taka potrzeba.* (chłopiec o zainteresowaniach informatycznych; ocena dobra, chociaż nie zna zasad interpunkcyjnych),
- *Sprawia mi trudność to, że nie umiem określić, kto w wierszu mówi.* (dziewczynka interesująca się sportem, ocena dostateczna),
- *W wierszu szczególną trudność sprawia mi wskazanie poetyckich obrazów.* (dziewczynka uwielbiana matematykę, ocena dostateczna),
- *Nie umiem i nie lubię szukać w wierszach obrazów poetyckich. Nie lubię również interpretować wierszy. Wolę je analizować.* (chłopiec, który lubi różne gry, ocena dobra),
- *Nie potrafię zrozumieć wymowy ideowej.* (chłopiec lubiący wychowanie fizyczne, ocena dostateczna),
- *Najgorsze jest mówienie, o czym jest mowa w wierszu oraz określenie uczuć i nastroju.* (dziewczynka, dla której ulubionym przedmiotem jest przyroda, ocena bardzo dobra),
- *Czasem trudno jest określić, co autor chce nam przekazać.* (uczennica uwielbiana historię, ocena bardzo dobra),
- *Metafory i te sprawy, niekiedy mają głupią i zawiłą treść, którą pani każe rozszyfrowywać, co niekiedy jest fajne. Uczenie się wierszy oraz kto jest kim i co robi, i tak dalej...* (chłopiec, który lubi matematykę i informatykę, ocena dobra),
- *Gdy w niektórych wierszach nie ma przecinków ani kropek i nie wiadomo, jak mówić.* (uczennica interesująca się przyrodą, ocena dostateczna),
- *Wyjaśnienie niektórych staropolskich słów. Nie wiem, w jaki sposób wyjaśnić ich znaczenie.* (chłopiec, który „zna się na przyrodzie”, ocena dobra),
- *Nie potrafię odczytać tych archaizmów, jakie są umieszczone w wierszach, one są bardzo trudne do przetłumaczenia na współczesny język polski.* (chłopiec, który doskonale radzi sobie z językiem angielskim, ocena dostateczna).

W pytaniu 6. uczniowie mieli zadeklarować, czy chcieliby, aby podczas lekcji języka polskiego omawiano więcej utworów poetyckich. Ich wybory rozkładały się następująco.

Tabela 11. Stosunek uczniów do lekcji poświęconych omawianiu utworów poetyckich

Brzmienie zadania:	A. Zdecydowanie tak.	B. Raczej tak.	C. Tak.	D. Nie.	E. Raczej nie.	F. Zdecydowanie nie.
Liczba wybranych odpowiedzi:	22	22	33	79	74	65
Procent wybranych odpowiedzi:	7,5	7,5	11,1	26,8	25,1	22,0
Liczba/procent odp.: tak/nie	77 / 26,1%			218/ 73,9%		

W trakcie analizy wyników zapisanych w tej tabeli rodzi się pozornie absurdalne pytanie: co takiego uczynili twórcy (a może nauczyciele?), że uczniowie (prawie 74%) nie chcą czytać ich utworów i nie oczekują zwiększenia liczby lekcji poświęconych omawianiu utworów poetyckich. Niewiele ponad ¼ populacji odczuwa potrzebę kontaktu z wierszem.

W grupie uczniów, którzy odczuwali potrzebę omawiania większej liczby utworów poetyckich (odpowiedź A., B. lub C.) przeważały dziewczęta – 48, czyli 62,3%. Chłopców było 29, co stanowiło 37,7% tej grupy szóstoklasistów. W grupie uczniów wyrażających sprzeciw wobec propozycji zwiększania liczby wierszy omawianych podczas lekcji języka polskiego (odpowiedź D., E. i F.) przeważali chłopcy (117 uczniów; 53,7%), jednak dziewcząt było niewiele mniej – 101, czyli 46,3%.

Co wobec powyższego cieszy się zainteresowaniem szóstoklasistów podczas lekcji języka polskiego? Odpowiedź na to pytanie zamierzano uzyskać, formułując **polecenie 7.**, które brzmiało: Co szczególnie interesuje Cię podczas lekcji języka polskiego? Każdy respondent mógł wybrać od jednej do trzech spośród propozycji wymienionych w tabeli nr 12.

Tabela 12. Zainteresowania literackie uczniów

Propozycja do wyboru	Liczba wybranych odpowiedzi	Procent wybranych odpowiedzi (z 791)	Procent uczniów wybierających (z 295)
A. Baśnie, mity, legendy.	138	17,4	46,8
B. Powieści dla dzieci i młodzieży.	86	10,9	29,2
C. Literatura fantastycznonaukowa.	60	7,6	20,3
D. Literatura przygodowa.	103	13,0	34,9
E. Komiksy.	101	12,8	34,2
F. Teksty publicystyczne i popularnonaukowe.	12	1,5	4,1
G. Przedstawienia teatralne.	57	7,2	19,3
H. Filmy, programy telewizyjne i audycje radiowe.	120	15,2	40,7
I. Tematy dotyczące nauki o języku.	12	1,5	4,1
J. Ćwiczenia ortograficzne.	44	5,6	14,9
K. Pisanie wypracowań.	58	7,3	19,7

Najwięcej szóstoklasistów spośród badanych zaznaczało odpowiedź A., która świadczy o tym, że najchętniej czytają i chcą rozmawiać o baśniach, mitach i legendach, czyli utworach, które, zgodnie z większością programów nauczania, są omawiane w klasie czwartej i piątej. Ponad 40% ankietowanych uczniów uwielbia filmy, programy telewizyjne i audycje radiowe, ale już niespełna 20% wybiera przedstawienia teatralne. Ponad 30% uczniów uważa za interesujące lekcje poświęcone omawianiu literatury przygodowej oraz komiksów. Prawie co piąty uczeń lubi pisać wypracowania, a co szósty – wykonywać ćwiczenia ortograficzne. Jedynie niewiele ponad 4% populacji przyznaje, że ich zdaniem interesujące są zajęcia poświęcone omówieniu tekstów publicystycznych i popularnonaukowych oraz zagadnieniom z zakresu nauki o języku.

5. Wnioski

Po przeanalizowaniu wypowiedzi ankietowanych nauczycieli i uczniów można sformułować następujące wnioski:

1. Prawie 65% populacji szóstoklasistów otrzymało z języka polskiego na zakończenie I semestru oceny dobre i wyższe, czyli zostali pozytywnie zmotywowani do nauki. W rzeczywistości lekcje języka polskiego lubi zaledwie 7% populacji (co czternasty uczeń), czyli pozytywna ocena nie wystarcza do zmotywowania uczniów do nauki tego przedmiotu.
2. W swych wypowiedziach uczniowie stwierdzają, że lubią te lekcje, które *są ciekawe i dobrze prowadzone, nauczyciele dobrze tłumaczą*, a szóstoklasiści uczą się o tym, *co się przyda w życiu*. Uczniowie są otwarci na nowości, *ruch i dzianie się*, nie mają nic przeciwko zadaniom domowym i ćwiczeniom. Należy jeszcze bardziej uatrakcyjnić lekcje oraz przekonywać o sensowności podejmowanych działań.
3. Nauczyciele, wybierając program lub podręcznik, kierują się przede wszystkim zasadą użyteczności i zgodności z podstawą programową. Większość tekstów, wymienionych jako analizowane podczas lekcji, można znaleźć w najbardziej popularnych podręcznikach. Nie dla wszystkich uczących ważna jest atrakcyjność tekstów – należy wziąć to pod uwagę, chcąc zachęcić uczniów do czytania.
4. Odpowiedzi zawarte w ankietach dowodzą, że jeszcze nie wszyscy nauczyciele odróżniają podstawę programową (w której nie było konkretnych tytułów tekstów) od programu nauczania. Niewielu poszukuje tekstów poza podręcznikami. Sugeruje się umożliwienie uczniom zgłaszania do omawiania podczas lekcji propozycji tekstów (kilku – zdaniem uczniów – interesujących) spoza podręczników.
5. Nauczyciele wybierają utwory poetyckie, uwzględniając ich treść, intencję, obrazowość, zgodność z podstawą programową oraz rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich. Skoro jednak co czwarty uczeń nie chce czytać wierszy, 57% badanych uczniów nie lubi lekcji poświęconych omawianiu utworów poetyckich (choć są one czytane podczas lekcji i nie wymagają poświęcenia wolnego czasu w domu), a prawie 74% populacji sprzeciwia się zwiększaniu liczby lekcji poświęconych omawianiu utworów poetyckich, to być może zmiana tych relacji nastąpiłaby po uwzględnieniu tekstów, w których np. można pokazać humor i zabawę słowem.
6. Zacytowane w ankietach tematy lekcji są tak formułowane, by były atrakcyjne dla uczniów, ale w swojej pracy podczas lekcji nauczyciele na pierwszym miejscu stawiają *odkrycie sensu przenośnego oraz wskazywanie i nazywanie środków poetyckich*. Mimo tego ponad 46% populacji uczniów nie lubi poezji i uważa, że *wiersze są nudne, napisane w trudny sposób i mają zagadkową treść*. Wynika z tego, iż sposoby (metodyka?) omawiania tekstów poetyckich nie spełniają oczekiwań uczniów, a niektóre działania nauczycieli ukierunkowane na osiągnięcie umiejętności, których poziom ocenia się podczas sprawdzianu, sprawiają, że lekcje są monotonne i nie rozwijają uczniowskich zainteresowań. Konieczne jest wprowadzenie zmian, które będą skutkowały *oswojeniem poezji*.

7. Zdaniem uczniów – najłatwiejsze jest opanowanie mechanicznej umiejętności liczenia wersów i zwrotek, a najtrudniejsze (nawet dla szóstoklasistów otrzymujących oceny dobre) – wskazywanie środków poetyckich i określanie ich funkcjonalności. Nauczyciele powinni poszukać takich rozwiązań metodycznych, które umożliwiłyby uczynienie ćwiczeń służących doskonaleniu drugiej ze wskazanych umiejętności (pod względem częstotliwości wymienianej przez nauczycieli na drugim miejscu) atrakcyjnymi dla uczniów i prowadzącymi do osiągnięcia wymiernych umiejętności.
8. Respondenci – nauczyciele, zgodnie z sugestiami metodyków, integrują podczas lekcji języka polskiego zagadnienia dotyczące poezji z innymi treściami nauczania, jednak uczniowie przeważnie nie pamiętają tytułów omawianych wierszy. Natomiast w ich pamięci utkwiły tytuły wierszy poznawanych we wczesnym dzieciństwie lub w pierwszym etapie edukacyjnym. Wynika z tego, że lekcja nie kojarzy się uczniowi z przeżyciem *czegoś*, odczuciem nastroju chwili czy czymś na tyle znaczącym, iż warto by to zachować w pamięci. Nauczyciele, poszukując rozwiązań metodycznych, być może powinni uwzględniać sugestie uczniów oraz wykorzystać aktywność podopiecznych podczas godzin poświęconych na realizację programu z zakresu języka polskiego.
9. Uczniowie, jak zadeklarowali w ankietach, najchętniej czytają baśnie, mity i legendy, literaturę podróżniczo-przygodową oraz komiksy (łatwość odbioru?), a także oglądają filmy i programy telewizyjne. Ich wypowiedzi świadczą o tym, że szóstoklasiści mają trudności z rozróżnianiem gatunków lirycznych i epickich. Upoważnia to do sformułowania wniosku, że utwory omawiane w klasach młodszych drugiego etapu edukacyjnego bardziej utrwaliły się w świadomości uczniów niż te, z którymi uczniowie zetknęli się w klasie szóstej, czyli metody wykorzystywane podczas lekcji przeprowadzanych w klasach młodszych czyniły te godziny bardziej atrakcyjnymi niż w ostatniej klasie szkoły podstawowej. Uwzględnienie wyników ankiet oznacza konieczność doskonalenia metodyki pracy podczas wszystkich lekcji języka polskiego.
10. Sprawdzian w pewnym, ale jeszcze niewielkim, stopniu zmienia filozofię myślenia o nauczaniu języka polskiego w szkole podstawowej. Dla poszukującego nauczyciela ważniejszym *wskaźnikiem* powinien być uczeń, jako adresat nauczycielskiej działalności/wypowiedzi lekcyjnej. Nauczycielska aktywność powinna być ukierunkowana na wywołanie twórczej aktywności uczniów, skutkującej opanowaniem wielu umiejętności literackich i językowych oraz zmianami nastawienia do czytania utworów poetyckich i nie tylko. Będzie to możliwe jedynie wówczas, gdy metody zaproponowane podczas lekcji będą *wciągały* uczniów do podejmowania różnorodnych, pożądanych działań. Dla szóstoklasisty nie będą atrakcyjne te same, powtarzalne formy ćwiczeń albo próba porozumiewania się z zastosowaniem słownictwa na poziomie ponadgimnazjalnym bądź uniwersyteckim (czego przykładem jest przytaczana przez uczniów *analiza i interpretacja*). Konieczność przystąpienia do sprawdzianu nie może skłaniać do nudnego i mechanicznego ćwiczenia podczas lekcji jedynie *sprawności testowej*, skutkującej wieloma nieprzemyślanymi wyborami odpowiedzi w zadaniach zamkniętych.

Zamiast zakończenia

Mimo deklarowanych działań dydaktycznych, podejmowanych podczas lekcji przez nauczycieli, osiągnięcia uczniów pozostają na niezadowalającym poziomie. Świadczy o tym współczynnik łatwości uzyskany przez uczniów za rozwiązanie zadania nr 11, zamieszczonego w arkuszu sprawdzianu 2010. Wartość współczynnika łatwości dla Okręgu poznańskiego wyniosła 0,21. W zadaniu sprawdzano opanowanie umiejętności *rozpoznawania funkcji porównania*, najłatwiejszego dla uczniów środka poetyckiego. Pozostawiam to refleksji Szanownych Czytelników.

Załączniki (teksty ankiet)

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Poznaniu

Szanowni Państwo,

Uprzejmie prosimy o wypełnienie załączonego kwestionariusza. Chcemy w ten sposób uzyskać Państwa opinie na temat sposobów omawiania poezji w szkołach podstawowych. Celem naszych badań jest uzyskanie informacji, które ułatwią doskonalenie arkuszy sprawdzających poziom opanowania umiejętności przez uczniów klas szóstych. Zapewniamy Państwu pełną anonimowość. Zebrane dane wykorzystamy jedynie w zbiorczych zestawieniach.

Wszędzie, gdzie mogą Państwo wybrać odpowiedź, prosimy o zaznaczenie jej znakiem X. Dziękujemy za szczerą i wyczerpującą odpowiedź.

Dyrektor OKE w Poznaniu

Zofia Głuchonisz

---

1. Jakimi kryteriami kierowała/kierował się Pani/Pan, wybierając program i podręcznik do nauczania języka polskiego dla swoich uczniów?

.....
.....

2. Które utwory poetyckie analizuje Pani/Pan podczas lekcji języka polskiego? Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

- A. Tylko te, które są w podręcznikach „od zawsze”.
- B. Te, które są wymienione w programie nauczania.
- C. Wszystkie wiersze zamieszczone w podręczniku.
- D. Wiersze z podręcznika oraz dodatkowo wybrane z antologii dla dzieci.
- E. Te, które są podane w podstawie programowej.

3. Czym kieruje się Pani/Pan, wybierając utwory poetyckie do omówienia z uczniami? Proszę podać przynajmniej dwa powody.

.....
.....
.....
.....
.....

4. Proszę wymienić utwory poetyckie ważne dla edukacji uczniów na tyle, że uwzględnia je Pani/Pan, planując pracę z każdym nowym rocznikiem.

Proszę podać przykłady (tytuły) utworów dla klasy:

IV .....

V .....

VI .....

5. Proszę wskazać zagadnienia, na które Pani/Pana zdaniem należy zwrócić uwagę podczas omawiania utworów poetyckich. Proszę wybrać od 1 do 5 spośród wymienionych propozycji.

- A. Odczytanie sensu dosłownego.
- B. Odkrycie sensu przenośnego.
- C. Wskazanie nadawcy i odbiorcy.
- D. Wskazanie podmiotu mówiącego.
- E. Określenie intencji podmiotu mówiącego.
- F. Policzenie zwrotek i rymów.
- G. Wskazanie i nazwanie środków poetyckich.
- H. Określenie funkcji środków poetyckich.
- I. Inne – jakie?

.....
.....

6. Proszę wymienić przykład tematu lekcji, dotyczącej omawiania utworu poetyckiego, którego konspekt mogłaby/ mógłby Pani/Pan polecić do realizacji koleżance/koleździe z innej szkoły lub opublikować do korzystania przez innych nauczycieli.

.....
.....
.....

7. Czy stara się Pani/Pan integrować treści omawiane podczas lekcji dotyczących utworów poetyckich z innymi treściami nauczania, np. nauką o języku, ortografią itp.?

- A. Tak.
- B. Nie.

Proszę o uzasadnienie wybranej odpowiedzi.

.....
.....
.....

Proszę o podanie informacji o sobie:

1. Jaki jest Pani/Pana staż pracy?

- A. 1 – 6 lat.
- B. 7 – 10 lat.
- C. 11 – 20 lat.
- D. Powyżej 21 lat.

2. Proszę określić Pani /Pana przygotowanie do nauczania języka polskiego:

- A. studia polonistyczne.
- B. nauczanie zintegrowane oraz polonistyczne studium podyplomowe.
- C. inne studia filologiczne oraz polonistyczne studium podyplomowe.
- D. studia polonistyczne oraz podyplomowe.

3. Jest Pani/ Pan nauczycielem:

- A. stażystą.
- B. kontraktowym.
- C. mianowanym.
- D. dyplomowanym.

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Poznaniu

Drodzy Uczniowie,

Uprzejmie prosimy o wypełnienie załączonego kwestionariusza. Chcemy w ten sposób uzyskać Wasze opinie na temat sposobów omawiania poezji w szkole. Celem naszych badań jest uzyskanie informacji, które ułatwią doskonalenie arkuszy sprawdzających poziom opanowania umiejętności przez uczniów klas szóstych. Zapewniamy Wam pełną anonimowość. Zebrane dane wykorzystamy jedynie w zbiorczych zestawieniach. Wszędzie, gdzie musicie wybrać odpowiedź, zaznaczcie ją znakiem X. Dziękujemy za szczerą i wyczerpującą odpowiedź.

Dyrektor OKE w Poznaniu

Wojciech Głuchowski

1. Czy lubisz czytać wiersze?

A. Zdecydowanie tak.	B. Raczej tak.	C. Tak.	D. Nie.	E. Raczej nie.	F. Zdecydowanie nie.
-------------------------	-------------------	------------	------------	-------------------	-------------------------

2. Czy lubisz jakiś wiersz?

A. Tak.

B. Nie.

Jeśli wybrałaś/wybrałeś odpowiedź A., podaj tytuł tego wiersza:

.....
.....

Jeśli wybrałaś/ wybrałeś odpowiedź B., napisz, co sprawia, że nie lubisz żadnego wiersza.

.....
.....
.....

3. Czy lubisz lekcje, podczas których są omawiane utwory poetyckie?

A. Zdecydowanie tak.	B. Raczej tak.	C. Tak.	D. Nie.	E. Raczej nie.	F. Zdecydowanie nie.
-------------------------	-------------------	------------	------------	-------------------	-------------------------

4. Co, Twoim zdaniem, jest najłatwiejsze podczas omawiania wierszy?

Wybierz 1 do 3 spośród wymienionych propozycji.

- A. Odczytanie, o czym w wierszu jest mowa.
- B. Określenie, kto do kogo mówi.
- C. Wskazanie poetyckich obrazów.
- D. Określenie uczuć i nastroju w tekście.
- E. Policzenie zwrotek i wersów.
- F. Wypisanie oraz określenie rymów.
- G. Wskazanie epitetów, przerośnięć, porównań... .

H. Określenie, do czego służą środki poetyckie (czyli epitety, porównania i inne).

5. Co sprawia Ci szczególną trudność i czego nie potrafisz odczytać z wiersza?

Spróbuj własnymi słowami określić, co w wierszu sprawia Ci problem.

.....

.....

.....

.....

6. Czy chciałabyś/chciałbyś, aby podczas lekcji języka polskiego omawiano więcej utworów poetyckich?

A.	B.	C.	D.	E.	F.
Zdecydowanie tak.	Raczej tak.	Tak.	Nie.	Raczej nie.	Zdecydowanie nie.

7. Co szczególnie interesuje Cię podczas lekcji języka polskiego?

Wybierz 1 do 3 spośród wymienionych propozycji.

- A. Baśnie, mity, legendy.
- B. Powieści dla dzieci i młodzieży.
- C. Literatura fantastycznonaukowa.
- D. Literatura przygodowa.
- E. Komiksy.
- F. Teksty publicystyczne i popularnonaukowe.
- G. Przedstawienia teatralne.
- H. Filmy, programy telewizyjne i audycje radiowe.
- I. Tematy dotyczące nauki o języku.
- J. Ćwiczenia ortograficzne.
- K. Pisanie wypracowań.

Prosimy o podanie informacji o sobie.

1. Jestem

- A. dziewczyną.   B. chłopcem.

2. Jaką ocenę z języka polskiego uzyskałaś/uzyskałeś na zakończenie I semestru w klasie szóstej?

- A. Bardzo dobry.
- B. Dobry.
- C. Dostateczny.
- D. Dopuszczający.
- E. Niedostateczny.

3. Który przedmiot – nauczany w szkole podstawowej – najbardziej lubisz i dlaczego?

.....

.....

.....

.....